

Jozef Konings

Loonkosten en jobcreatie: regionale en sectorale verschillen

Loonkosten en jobcreatie: regionale en sectorale verschillen

Jozef Konings

De auteur dankt Stijn Vanormelingen voor zijn assistentie bij deze studie

Auteur

Jozef Konings is licentiaat (Universiteit Antwerpen) en doctor in de economische wetenschappen (London School of Economics). Hij doceert aan de K.U.Leuven en is directeur van het LICOS (Leuven Instituut voor Centraal en Oost-Europese Studies). Zijn onderzoekstopics situeren zich rond concurrentiebeleid, arbeidsmarkt, anti-dumping en buitenlandse investeringen. In 2002 kreeg hij de prijs voor de beste paper in de hoog aangeschreven 'Review of Industrial Organization'.

Jozef.Konings@econ.kuleuven.ac.be

ISSN nummer 1780-9525

Jozef Konings

Loonkosten en jobcreatie:

regionale en sectorale verschillen

Beleidsnota nr. 5 / Maart 2005

Wettelijk depot D/2005/10.346/2

Inhoudstafel

Auteur	2
Ten geleide	3
1. Inleiding	6
2. De relatie tussen loonkosten en jobs	7
3. De vraag naar en het aanbod van arbeid: regionale en sectorale verschillen	9
3.1. Achtergrond	9
3.2. Data	10
3.3. Resultaten	10
4. Sectorale verschillen in vraagelasticiteit en Marshall's regels	15
5. Conclusies	18
Referenties	19

Ten geleide

Er bestaan waarheden en WAARHEDEN. Tot deze laatste groep, i.e. waarheden met een hoofdletter, behoren zaken als de wetten van de zwaartekracht en het gegeven dat ook morgenochtend de zon in het oosten zal opgaan. Voor zover er in de sociaal-economische sfeer WAARHEDEN bestaan, handelt deze beleidsnota van VKW Metena er over zo één, namelijk het omgekeerde verband tussen de hoogte van de loonkosten en de creatie van jobs. In de loop der tijden kwamen reeds heel spitsvondige en originele argumenten op tafel om deze relatie te ontkennen. Uiteindelijk leert de dagdagelijkse ervaring dat het door de klassieke economische theorie ingegeven negatief verband tussen loonkosten en jobcreatie onverkort overeind blijft, ook in de 21ste eeuw.

Met deze beleidsnota sluit Jozef Konings, hoogleraar economie aan de KU Leuven, direct aan op een eerdere beleidsnota die hij produceerde in opdracht van VKW Metena (voor een overzicht van de reeds gepubliceerde beleidsnota's, zie achterflap). In die vorige beleidsnota analyseerde Konings de mate waarin voor de ganse Belgische economie de vraag naar arbeid en het aanbod van arbeid reageren op veranderingen in de loonkosten. De hoofdconclusie van dat onderzoek luidde dat de vraag naar arbeid zeer sterk reageert op een wijziging in de loonkosten maar dat het aanbod veel minder reageert op een verandering van het brutoloon. Met andere woorden, een beleid om de vraag naar arbeid te stimuleren via loonlastenverlaging heeft enkel maar zin indien de prikkels om te werken langs de aanbodkant van de arbeidsmarkt ook versterkt worden.

In deze nieuwe studie gaat professor Konings door op hetzelfde thema met dien verstande dat hij nu, op basis van de individuele gegevens van meer dan 5000 ondernemingen voor de periode 1993-2002, zoekt naar de regionale en sectorale kenmerken van de vraag naar en het aanbod van arbeid. Reeds zeer lang typeert men België, zeker inzake sociaal-economische dynamiek, als het land van de twee snelheden. Welnu, deze beeldspraak krijgt volledige bevestiging in deze wetenschappelijke analyse van de Leuvense hoogleraar.

In Vlaanderen zou een hypothetische verlaging van de loonlasten met 10% de vraag naar arbeid met 13% verhogen. Concreet zou dit betekenen dat er potentieel 190 000 jobs kunnen bijkomen. Het aanbod van arbeid reageert in Vlaanderen echter veel minder op die lastenverlaging, namelijk met slechts 4%. In Wallonië ziet het er evenwel allemaal nog veel somberder uit. Wederom uitgaand van een loonlastenverlaging met 10% zal in Wallonië de vraag naar arbeid slechts met 6% toenemen, wat zou neerkomen op een potentieel 33 000 jobs. Het aanbod van arbeid reageert echter nog minder dan in Vlaanderen, namelijk met amper 2%. Wanneer enkel voor mannen gemeten, verschilt de aanbodelasticiteit in Wallonië zelfs niet van nul. Anders gezegd, deze resultaten suggereren dat er een zeer groot probleem bestaat inzake de werkberedheid van Waalse mannen.

De Leuvense hoogleraar vindt ook grote onderlinge sectorale verschillen inzake de gevoeligheid van de vraag naar arbeid voor veranderingen in de loonkosten. Die gevoeligheid blijkt het grootst in sectoren als vervoer, papierproductie, textiel, bouw en metaal. Kortom, de meer traditionele sectoren. Voorts brengt Konings in zijn analyse een boeiende uiteenzetting over de elementen die de grote verschillen inzake elasticiteit tussen de regio's en de sectoren kunnen uitleggen. Deze zoektocht leidt ook tot uiterst pertinente conclusies inzake een goed begrip van het gedrag en de strategie van syndicale organisaties.

Zowel de regionale als de sectorale analyse van Konings geven hoe dan ook aan dat een unitaire nationale aanpak van de loonkostenproblematiek in België eigenlijk onzinnig geworden is. De regionale en sectorale heterogeniteit in België is te groot geworden opdat een dergelijke aanpak nog vruchtbaar zou kunnen zijn. Zeer terecht pleit Jozef Konings dan ook voor het verplaatsen van het loonoverleg naar het sectorale niveau of zelfs naar het bedrijfsniveau.

1. Inleiding

De jongste maanden laaide, onder meer ten gevolge van het sociale overleg tussen vakbonden en werkgevers, de discussie over de rol van de loonkosten voor het jobcreatieproces en de concurrentiekracht van bedrijven opnieuw hoog op. Niettegenstaande de lage tewerkstellingsgraad in België en de ondubbelzinnige intenties van de Europese Commissie om, zoals enkele jaren geleden afgesproken in Lissabon, ernstig werk te maken van jobcreatie en groei, kwamen de sociale partners recent tot de conclusie dat de lonen in België in 2005-2006 toch met 4,5% mogen stijgen. Van deze 'loonnorm' kan worden afgeweken door sectoren die het moeilijk hebben en sterk onderhevig zijn aan internationale concurrentie, doch in de praktijk zal er, zo valt uit het verleden te leren, wellicht een reële loonstijging plaatsvinden in de meeste sectoren in België de komende twee jaar.

Het vooropstellen van een dergelijke loonnorm mist in grote mate de economische realiteit dat de ondernemingswereld een heterogeen geheel uitmaakt, niet in het minst door regionale en sectorale verschillen. De grote regionale verschillen inzake werkloosheid bijvoorbeeld (Vlaanderen circa 8%, Wallonië circa 18%) suggereren het bestaan van stevige verschillen tussen de regionale arbeidsmarkten. Sectorale kenmerken en verschillen in de toepassing van het institutioneel kader spelen daarbij allicht een belangrijke rol.

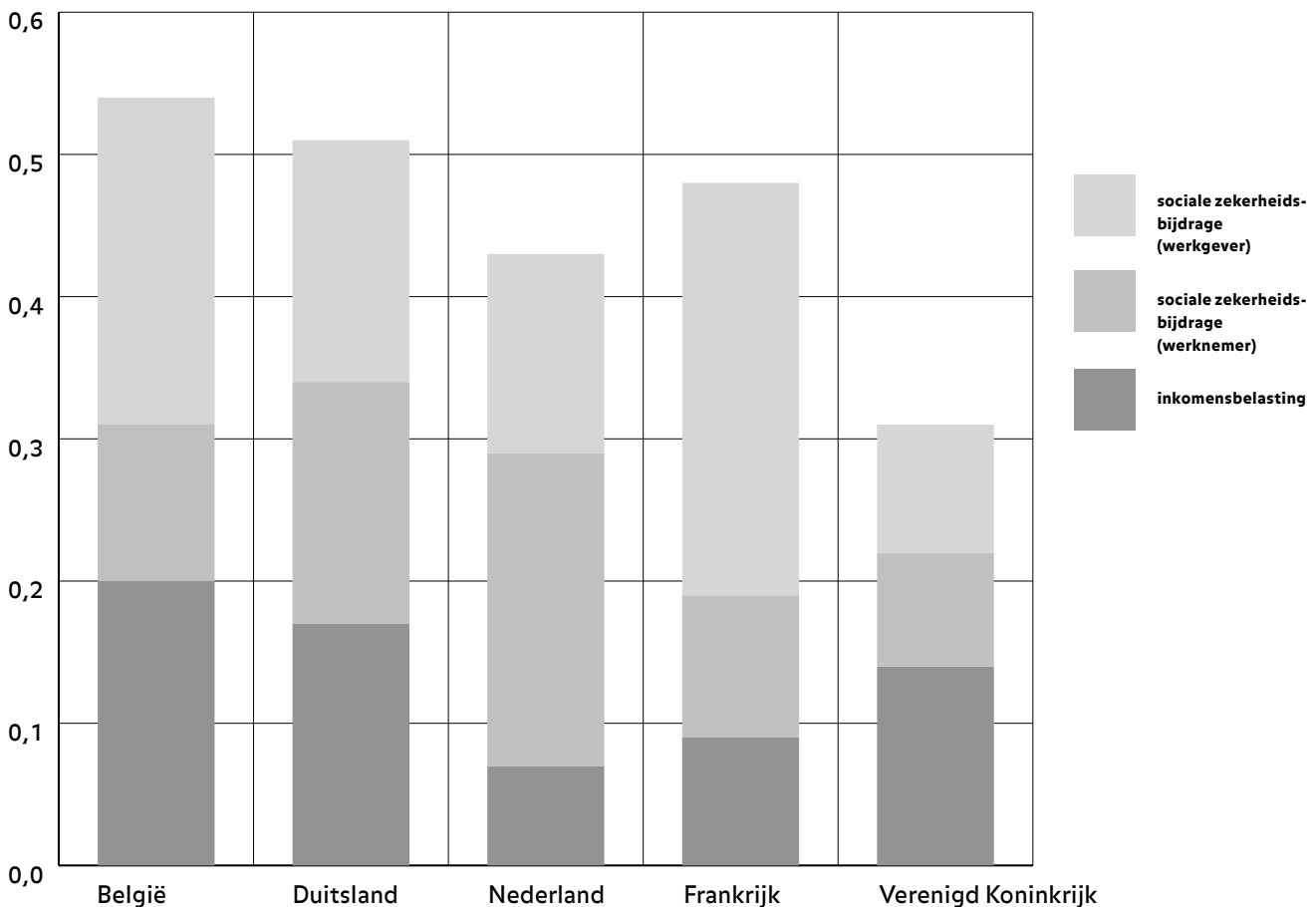
In deze studie ligt de nadruk op deze heterogeniteit van de arbeidsmarkten in België. In het bijzonder zal worden nagegaan in welke mate de effecten van loonkosten op jobcreatie kunnen verschillen naargelang de regio en sector waarin men opereert. Vervolgens wordt een verklaring gegeven voor de waargenomen regionale en sectorale verschillen.

In volgende sectie wordt de problematiek van de loonkosten en jobcreatie kort geschetst. In de derde paragraaf wordt de analyse verfijnd, waarbij we grote verschillen tussen Vlaanderen en Wallonië documenteren en trachten te verklaren aan de hand van traditionele economische inzichten. In de vierde paragraaf analyseren we verschillen tussen sectoren. De vijfde en laatste paragraaf bevat onze conclusies.

2. De relatie tussen loonkosten en jobs¹

In deze paragraaf worden de theoretische en empirische argumenten aangaande de relatie tussen loonkosten en jobs nogmaals op een rijtje gezet. Het lijkt vandaag meer dan ooit zinvol om de vraag te stellen hoe belangrijk de loonkosten zijn in het jobcreatieproces, vooral in een land zoals België. Zoals aangegeven in figuur 1 zijn de lasten op arbeid in België, met een totale last gelijk aan méér dan 50% van het brutoloon, beduidend hoger dan in de vier buurlanden.

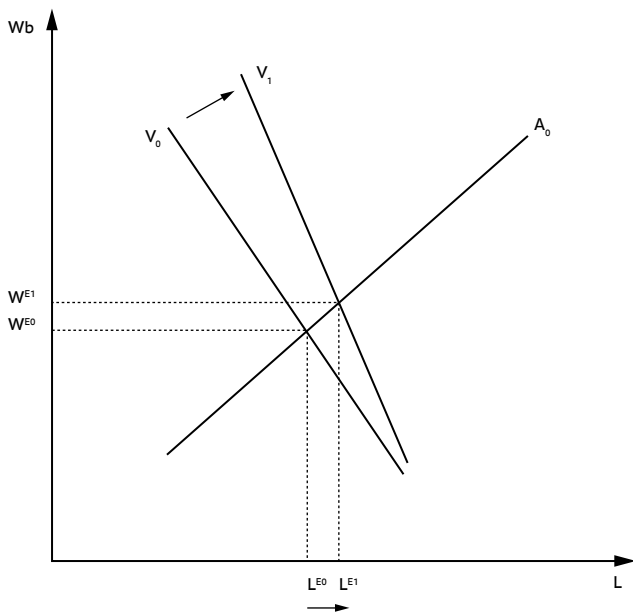
Daarenboven stegen de voorbije jaren de loonkosten in België omwille van de automatische loonindexering, van de resultaten van de CAO-onderhandelingen en van de loondrift in België beduidend meer dan in de buurlanden (bvb. OESO, 2004; zie ook De Vos, Janssens en Van Overtveldt, 2004). Parallel daarmee blijft de participatiegraad op de Belgische arbeidsmarkt één van de laagste in de Europese Unie.

figuur 1 Belasting op arbeid (als percentage van het brutoloon)

Bron: OESO (2003)

¹ Deze paragraaf is gebaseerd op Konings (2004) waar een meer volledig overzicht van het theoretisch en empirisch kader is opgenomen.

figuur 2

Figuur 2 vat de essentie van de werking van de arbeidsmarkt samen. Op de horizontale as van figuur 2 staat de hoeveelheid tewerkstelling (L), op de verticale het bruto loon (W_b). Ondernemingen zijn *vragers* van arbeid. Hoe hoger het loon hoe minder arbeiders een bedrijf in dienst wenst te nemen om de kosten te drukken. De andere kant van de arbeidsmarkt is het arbeidsaanbod. Arbeiders dienen bereid te zijn hun vrije tijd in te ruilen voor een job en dat zal men doen vanaf een bepaald bruto loon dat men hiervoor kan ontvangen. Hoe hoger het loon des te meer men wenst te werken.

Het evenwicht op de arbeidsmarkt ontstaat daar waar de vraag gelijk is aan het aanbod. In de praktijk leiden allerlei factoren – zoals onder meer minimumlonen, hoge lasten op arbeid en onrealistische loonnormen – tot lonen die hoger liggen dan het evenwichtsloon. Als gevolg hiervan ontstaat onvermijdelijk werkloosheid. Een verlaging van de loonkosten, via bijvoorbeeld een lastenverlaging, creëert meer jobs ($L^{E1} - L^{E0}$), maar verhoogt ook de brutolonen ($W^{E1} - W^{E0}$). De mate waarin er meer jobs worden gecreëerd en het brutoloon zal stijgen, hangt af van de gevoeligheid van vraag en aanbod, of, zoals dat in het technische economienjargon heet, van de vraag- en aanbodelasticiteit. Hoe hoger de absolute waarde van een elasticiteit, hoe gevoeli-

ger de onderliggende variabele wordt. En, des te gevoeliger de vraag naar en het aanbod van arbeid zijn aan veranderingen in het loonniveau, hoe meer jobs er kunnen ontstaan ten gevolge van een verlaging van de loonkosten. Echter, indien de aanbodelasticiteit volledig inelastisch zou zijn (een verticale aanbodcurve) dan zal de lastenverlaging volledig opgaan in een verhoging van het brutoloon en wordt er geen enkele job bij gecreëerd.

In Konings (2004) werd een vraag- en aanbodfunctie naar arbeid voor België *als geheel* geschat op basis van ondernemingsgegevens en gegevens van individuen. Uit deze studie kwam naar voren dat de vraagelasticiteit in absolute waarde rond minus 1 ligt, dus vrij elastisch, terwijl de aanbodelasticiteit rond +0.3 werd geschat. Voor alle duidelijkheid, het is de absolute waarde die meet hoe elastisch een variabele is. Het negatief teken bij de vraagelasticiteit wijst op een negatief verband tussen loonkosten en jobcreatie. Het positief teken bij de aanbodelasticiteit wijst op een positief verband tussen loonniveau en aanbod van arbeid. Voor mannen alleen blijkt de aanbodelasticiteit nog lager te liggen, namelijk +0.12. Deze gegevens impliceren dat een lastenverlaging bijna volledig zou opgaan in een verhoging van de brutolonen. Immers, de vacatures die bedrijven zouden openstellen zouden niet ingevuld geraken wegens een gebrek aan aanbod met een opwaartse druk op de brutolonen tot gevolg.

Een elasticiteit kan sterk verschillen naargelang de onderscheiden regio of sector. Teneinde een doelgericht en efficiënt arbeidsmarktbeleid te kunnen voeren, dient aan deze heterogeniteit de nodige aandacht te worden geschonken. De zeer grote verschillen in werkloosheidsgraad tussen Vlaanderen en Wallonië duiden op een structureel verschillende regionale werking van de arbeidsmarkt. In volgende paragraaf worden daarom vraag- en aanbodfuncties geschat voor Vlaanderen versus Wallonië enerzijds en voor verschillende sectoren anderzijds.

3. De vraag naar en het aanbod van arbeid: regionale en sectorale verschillen

3.1. Achtergrond

Bij het schatten van de arbeidsvraagelasticiteit moet men met een aantal aspecten rekening houden. Ten eerste bestaan er aanpassingskosten waarmee we het volgende bedoelen. Als een onderneming haar personeelsbestand wenst te wijzigen, dient zij rekening te houden met ook andere kosten dan enkel maar de loonkosten. Denk maar aan aanwervings- en opleidingskosten van nieuw personeel, ontslagvergoedingen, enz... Hierdoor zal een onderneming haar personeelsbestand slechts gradueel verhogen bij een loonkostendaling. Hierdoor ontstaat er een verschil tussen de lange-termijn elasticiteit en de korte-termijn elasticiteit. De korte-termijn elasticiteit meet de directe impact van een loonkostendaling (of -stijging) op de vraag naar arbeid. De lange-termijn elasticiteit meet de uiteindelijke impact van een loonkostendaling op de arbeidsvraag nadat alle aanpassingskosten volledig zijn uitgewerkt. Normaal gezien kan men verwachten dat de lange-termijn elasticiteit groter uitvalt in absolute waarde dan de korte-termijn elasticiteit.

Het tweede aspect inzake de gevoeligheid van de vraag naar arbeid heeft betrekking op het feit dat België zeker geen perfect competitieve arbeidsmarkt heeft. Lonen worden niet enkel bepaald door vraag en aanbod, maar vloeien voornamelijk voort uit onderhandelingen. Door deze onderhandelingen spelen ook de lonen in de vorige periodes een rol bij de tewerkstellingsbeslissing van vandaag.

Om met bovenstaande effecten rekening te houden, zal de vraagelasticiteit geschat worden met een dynamische vraagfunctie. In deze vraagfunctie zal de tewerkstelling in de onderneming in jaar t afhangen van de tewerkstelling in jaren $t-1$ en $t-2$ en dit vooral om de vermelde aanpassingskosten mee te laten spelen in het model. De tewerkstelling in jaar t zal daarenboven niet enkel afhangen van de loonkosten in jaar t , maar ook van het loon in jaar $t-1$. Verder hangt het aantal werknemers nog af van het gebruikte kapitaal en de omzet in jaar t . De geschatte arbeidsvraagfunctie ziet er dan als volgt uit:

$$L_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 \ln(L_{it-1}) + \alpha_2 \ln(L_{it-2}) + \alpha_3 \ln(w_{it}) + \alpha_4 \ln(w_{it-1}) + \alpha_5 \ln(K_{it}) + \alpha_6 \ln(Y_{it}) + \varepsilon_{it}$$

Hier stelt L_{it} het aantal werknemers voor in onderneming i over periode t . w is de gemiddelde loonkosten per werknemer in de onderneming, K is het kapitaal en Y stelt de output voor. α_i is een ondernemingsspecifiek element dat niet varieert over de tijd. In laatstgenoemde factor kan bijvoorbeeld de kwaliteit van het management vervat zitten. Ten slotte is ε een statistische storingsterm. Bovenstaand model wordt geschat in eerste verschillen waardoor ondernemingsspecifieke elementen kunnen weggewerkt worden. Het gevolg van deze werkwijze is dat de parameters van het model op een consistente wijze geschat worden. Daartoe gebruiken we ook de tewerkstelling en loonkosten in de voorgaande jaren. Deze variabelen zijn endogeen en staan dus niet op zichzelf. De tewerkstelling in de vorige jaren is door de schatting in eerste verschillen gecorreleerd met de foutterm. Verder kan men verwachten dat de loonkosten endogeen zijn omdat ze ook een functie zijn van tewerkstelling. De werknemers van grote ondernemingen kunnen zich immers beter organiseren in vakbonden en zullen dus ook meer druk kunnen uitoefenen om hogere lonen te krijgen.

Om bovenstaande vraagfunctie te schatten, wordt gebruikt gemaakt van de techniek van Arellano en Bond (1991). Deze techniek om dynamische paneldata-modellen te schatten, maakt gebruik van de tewerkstelling en de loonkosten in eerdere jaren als instrumenten om de parameters consistent te schatten. Wanneer de parameters van de bovenstaande functie geschat zijn, is het eenvoudig om de korte en lange-termijn elasticiteit te berekenen. De korte-termijn loonelasticiteit is gelijk aan α_3 en de lange-termijn loonelasticiteit bedraagt:

$$\frac{\alpha_3 + \alpha_4}{1 - \alpha_1 - \alpha_2}$$

3.2. Data

De gegevens gebruikt om het hierboven beschreven model te schatten, komen uit de jaarrekeningen van meer dan 5000 grote en middelgrote Belgische ondernemingen. De cijfers dekken de periode 1993-2002. Deze jaarrekeningen werden bekomen uit Amadeus, een databank inzake ondernemingsgegevens gecommmercialiseerd door Bureau Van Dijk. Deze steekproef is representatief voor de Belgische economie vermits de grote en middelgrote bedrijven een rapporteringplicht hebben. In Tabel 1 geven we enkele statistieken in verband met de data die gebruikt werden.

	België	Industrie	Diensten	Vlaanderen	Wallonië
Loonkosten per werknemer duizenden euro's	38,91	37,89	39,43	38,04	37
Werknemers gemiddelden in duizendtallen	48	90	38	47	52

tabel 1 Loonkosten en aantal werknemers (gemiddelden)

We merken op dat de loonkosten in het typische (mediaan) bedrijf bijna 39.000 euro per werknemer per jaar bedraagt. De loonkosten in de dienstensector liggen iets hoger dan deze in de industrie. We merken ook op dat het typische bedrijf in de industrie méér dan dubbel zoveel werknemers telt dan in de dienstensector. Tenslotte valt op dat de gemiddelde Vlaamse onderneming net iets minder werknemers telt dan de gemiddelde Waalse. Het Brussels gewest houden we buiten de analyse omwille van een kleinere aanwezigheid van industriële sectoren en omwille van het specifieke EU gehalte van Brussel.

3.3. Resultaten

In tabel 2 zijn de resultaten van de geschatte dynamische vraagfunctie naar arbeid gerapporteerd. De schatting van de vraagfunctie gebeurde voor heel België, voor Vlaanderen en voor Wallonië, dit telkens voor de industrie en diensten afzonderlijk². Om de kwaliteit van de schattingen te verhogen namen we ook nog jaar- en sectoreffecten op.

Uit de resultaten blijkt dat de arbeidsvraagelasticiteit in de industrie op lange-termijn in België -1.3 bedraagt. Dit betekent dat wanneer de loonkosten met 10% dalen, de arbeidsvraag met ongeveer 13% stijgt. Zoals hierboven reeds aangegeven, betekent deze hoge elasticiteit nog niet noodzakelijk dat de werkgelegenheid ook met 13% stijgt. Veel hangt immers ook af van de elasticiteit van het arbeidsaanbod, iets waar we later in deze paragraaf op ingaan. De kortetermijn elasticiteit van de vraag naar arbeid bedraagt -0.65. Deze resultaten liggen in lijn met eerdere studies over de loonkostenelasticiteit in België die gebruik maken van data op bedrijfsniveau (Konings en Roodhooft (1997) en Konings (2004)). De elasticiteit van de vraag naar arbeid in de dienstensectoren is iets lager, -1. Opmerkenswaardig is dat de kortetermijn elasticiteiten in de dienstensector in absolute waarde groter zijn dan in de industrie (-0,93 versus -0,65). Dit wijst erop dat de arbeidsvraag in de dienstensector zich sneller aanpast aan de loonkosten dan de arbeidsvraag in de industrie. Dit kan weinig verbazing wekken daar bedrijven in de dienstensector vaak flexibeler en kleiner zijn dan de industriële ondernemingen en dus sneller kunnen reageren op economische schokken en beleidsveranderingen.

Wanneer we kijken naar de *vraagelasticiteit per gewest*, dan valt op dat de vraag naar arbeid in Vlaanderen veel elastischer is dan de vraag naar arbeid in Wallonië en dit zowel voor de dienstensector als voor de industrie. Deze resultaten zijn een eerste indicatie dat een vermindering van de loonkosten een groter effect zal hebben op de vraag naar arbeid in Vlaanderen dan in Wallonië. Een loonkostenverlaging van 10% in Vlaanderen resulteert in een toename van de vraag naar arbeid met 13% in de industrie en 14% in de dienstensector, terwijl in Wallonië dit slechts resulteert in een toename van 3% in de industrie en 6% in de dienstensector.

² De industrie is gedefinieerd als de sectoren 15 tot en met 37 volgens de nace 2 digit classificatie. De diensten zijn de sectoren 40 tot en met 99.

	België		Vlaanderen		Wallonië	
	Industrie	Diensten	Industrie	Diensten	Industrie	Diensten
$\ln(N_{it-1})$	0.553* (0.061)	0.503* (0.055)	0.438* (0.069)	0.301* (0.097)	0.358* (0.127)	0.433* (0.139)
$\ln(N_{it-2})$	-0.055* (0.015)	-0.044* (0.012)	-0.038* (0.015)	-0.019 (0.018)	0.004 (0.030)	-0.032 (0.033)
$\ln(w_{it})$	-0.651* (0.139)	-0.929* (0.127)	-0.814* (0.145)	-0.995* (0.170)	-0.211* (0.147)	-0.888* (0.323)
$\ln(w_{it-1})$	0.162 (0.101)	0.371 (0.086)	0.111 (0.140)	0.152 (0.128)	-0.076 (0.115)	0.52* (0.26)
$\ln(Y_{it})$	0.352* (0.033)	0.340* (0.030)	0.423* (0.038)	0.350* (0.044)	0.162* (0.047)	0.339 (0.058)
$\ln(K_{it})$	0.076* (0.012)	0.062* (0.008)	0.069* (0.016)	0.079* (0.011)	0.075* (0.023)	0.061 (0.024)
#observaties	7968	19159	5633	11562	1718	3371
kortetermijn elasticiteit	-0.651	-0.929	-0.814	-0.995	-0.211	-0.888
langetermijn elasticiteit	-1.3	-0.98	-1.33	-1.41	-0.31	-0.64

tabel 2 De dynamische vraagfunctie naar arbeid

nota * staat voor statistisch significant verschillend van nul.

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op de *vraag naar arbeid*. Het is duidelijk dat het uiteindelijke effect op job-creatie echter ook zal afhangen van de aanbodgevoeligheid van arbeid. Voor België is er zeer weinig geweten over de aanbodelasticiteit voor verschillende bevolkingsgroepen (zie bvb. Vermeulen, 2004). Ten einde de aanbodelasticiteit wetenschappelijk te kunnen analyseren, hanteren we in deze studie het *socio economic panel (SEP)* waarin een representatieve steekproef³ van personen ondervraagd werd over het inkomen, het aantal uren dat men werkt, het al dan niet participeren aan de arbeidsmarkt, het onderwijsniveau en andere persoonsgebonden karakteristieken. Belangrijk bij de schatting van een aanbodscurve van arbeid is een goede modellering van de *participatiebeslissing*. Indien er geen

rekening wordt gehouden met deze keuze van het individu, kan een vertekende schatting van de aanbodelasticiteit het gevolg zijn. Daarom wordt een arbeidsaanbodmodel geschat waarbij een Heckman-selectievergelijking⁴ simultaan wordt geschat met de eigenlijke aanbodsfunctie. Hierbij zijn factoren zoals het aantal kinderen, burgerlijke staat, het inkomen van de partner, het inkomen uit niet-arbeidsactiviteiten (zoals bvb. werkloosheidsuitkeringen) en de familie grootte belangrijke determinanten van de beslissing om al dan niet deel te nemen aan de arbeidsmarkt. De eigenlijke aanbodsfunctie van arbeid relateert dan het aantal uren dat men werkt aan het inkomen, de leeftijdsstructuur en het onderwijsniveau.

3 Hier wordt de sep enquête van 1997 gebruikt.

4 Heckman, J. (1979). 'Sample Selection Bias and Specification Error'

	Geschatte aanbodelasticiteit	Standaard Fout
VOLLEDIGE STEEKPROEF	0.30 **	0.012
Vlaams Gewest	0.37**	0.016
Waals Gewest	0.20**	0.02
ENKEL MANNEN	0.12 **	0.014
Vlaams Gewest	0.21**	0.02
Waals Gewest	0.009	0.02

Nota:

- (i) ** geeft weer, statistisch significant verschillend van nul
- (ii) Aanbodelasticiteit werd geschat op basis van een lineair aanbodmodel, gecorrigeerd voor arbeidsmarktparticipatie door het Heckman selectiemodel. Dit model werd geschat met de individuele gegevens van de SEP gezinsenquête van 1997.

tabel 3 Aanbodelasticiteit: Vlaams versus Waals Gewest

In tabel 3 geef ik een overzicht van de geschatte waarden inzake *aangebodelasticiteit* voor gans de steekproef en voor het Vlaams en Waals Gewest afzonderlijk. Wederom vallen de grote verschillen tussen Vlaanderen en Wallonië op. Het aanbod is bijna tweemaal zo elastisch in Vlaanderen als in Wallonië. Dit verschil wordt nogmaals uitvergroot als we enkel naar het aanbodgedrag van mannen kijken, waarbij de aanbodelasticiteit voor mannen in Wallonië nagenoeg op nul terugvalt.

Net zoals bij de vraag naar arbeid kan men vaststellen dat ook het aanbod van arbeid gevoeliger is in Vlaanderen dan in Wallonië. Dit betekent dat een loonkostenverlaging in Vlaanderen een groter effect zal hebben op jobcreatie dan in Wallonië. Bij wijze van eenvoudig experiment kunnen we nagaan wat een fictieve verlaging van de loonkosten met 10% zou impliceren voor jobcreatie in Vlaanderen versus Wallonië. Laten we, conform de gegevens in tabel 3, uitgaan van een aanbodelasticiteit van afgerond 0.4 in Vlaanderen en één van 0.2 in Wallonië. Laten we verder uitgaan van een vraagelasticiteit van -1.37 in Vlaanderen en van -0.57 in Wallonië (gewogen gemiddelde van de industrie en de dienstensector). In de veronderstelling van een eenvoudig arbeidsmarktmodel zoals weergegeven in figuur 2, zou een verlaging van de loonkosten met 10% dan aanleiding geven tot 3.1% meer jobs in Vlaanderen en 1.5% meer jobs in Wallonië. In de privé-sector in Vlaanderen zijn ongeveer 1.5 miljoen mensen tewerkgesteld zodat de loonkostenverlaging hier dus tot de creatie van ruim 46 000 extra jobs zou leiden. In Wallonië zijn ongeveer 560 000 mensen werkzaam in de privé sector, zodat, gegeven onze uitgangspunten, hier dus

slechts 8 400 extra jobs zouden tot stand komen. Indien de gevoeligheid van het aanbod en de vraag in Wallonië echter dezelfde zou zijn als in Vlaanderen dan zouden er nog eens een extra 8 960 jobs meer in Wallonië kunnen worden gecreëerd in de privé-sector.

Uiteraard is grote voorzichtigheid bij de interpretatie van de resultaten van dergelijke simulaties geboden. We hanteren hier een behoorlijk vereenvoudigd model van de arbeidsmarkt. Zoals reeds eerder aangegeven zijn er in de realiteit onderhandelingen tussen vakbond en werkgevers, waarbij de aanbodsfunctie van arbeid dan wordt vervangen door een "loonaanvaardingscurve". Afhankelijk van de preferentie van de vakbond kan die steil of vlak verlopen (zie Konings, 2004 voor details). Verder kunnen de vraag-aangebodelasticiteiten ook nog variëren voor verschillende bevolkingsgroepen. Zo zal die normaal gezien groter uitvallen voor jongeren en laaggeschoolden, wat de bovenstaande effecten kan verhogen. Mede als gevolg van deze laatste vaststelling is het niet onredelijk de hier aangegeven effecten eerder als een ondergrens van de reële effecten van een loonkostenverlaging te beschouwen.

Er kunnen verschillende redenen zijn waarom de vraag- en aanbodgevoeligheid in Wallonië kleiner is dan in Vlaanderen. De aanbodelasticiteit is doorgaans kleiner naarmate het inkomenseffect groter is dan het substitutie-effect. Om dat te begrijpen moeten we er rekening mee houden dat de beslissing om (meer) te werken ook zal afhangen van het inkomen dat men reeds verdient. Indien men al over een hoog inkomen beschikt, kan het zelfs zo zijn dat een verde-

re stijging van het uurloon aanleiding geeft tot minder arbeidsaanbod. In dat geval kan men stellen dat het inkomen-effect domineert en dat dit het gevolg is van de afweging die men maakt tussen extra inkomen en het opnemen van een extra uur vrije tijd. Ook het inkomen dat men krijgt onafhankelijk van de geleverde arbeid, zoals het inkomen van de partner of de werkloosheidsuitkering, heeft een effect op het arbeidsaanbod en de beslissing om te participeren. Als de werkloosheidsuitkering en de daarbij horende andere voordelen groot zijn, zullen een aantal mensen liever niet werken dan wel. Indien het verschil tussen wat men kan verdienen en de werkloosheidsuitkering te klein is, spreekt men van de werkloosheidsval, waarbij de aanmoedigingen om te gaan werken te klein zijn. Dergelijke stimuli kunnen verschillen van regio tot regio o.a. afhankelijk van de implementatie van de werkloosheidsinspectie en andere institutionele kenmerken.

De economische theorie biedt ons ook een leidraad om de verschillen in de vraagelasticiteit te verklaren, op basis van de zogenaamde regels van Alfred Marshall (1842-1924), de peetvader van de neoklassieke economie. Ze kunnen als volgt worden samengevat (Stigler, 1966):

1. *De vraag naar arbeid is meer elastisch indien de substitutie tussen arbeid en kapitaal makkelijker is.* Dit hangt nauw samen met de productietechnologie. Indien het gemakkelijk is om arbeid te vervangen door machines, dan zal een verhoging van de loonkost aanleiding geven tot meer uitstoot van arbeid, die dan door machines worden vervangen.
2. *De vraag naar arbeid is meer elastisch indien de vraag naar de finale output elastischer is.* Dit heeft te maken met prijszetting (en regulering) op de outputmarkt. Indien men in een concurrentiële afzetmarkt opereert, zal een verhoging van de loonkost leiden tot een verhoging van de outputprijs. Dit vermindert de vraag naar producten en bijgevolg kan er minder worden verkocht, wat een negatief effect heeft op de tewerkstelling. Deze effecten zijn kleiner in markten die meer beschermd zijn van concurrentie.
3. *De vraag naar arbeid is meer elastisch indien het aandeel van de arbeidskosten in de totale kosten groter is.* Dit zal, uiteraard, vooral het geval zijn bij arbeidsintensieve

sectoren. Indien dan de loonkosten stijgen, dient de prijs van het verkochte product of dienst ook te stijgen wat een daling van de finale vraag tot gevolg heeft en dus een daling van de vraag naar werknemers.

4. *De vraag naar arbeid is meer elastisch indien de aanbodelasticiteit van de andere productiefactoren zoals kapitaal groter is.* Indien de loonkosten stijgen en werkgevers arbeid wensen te vervangen door machines, zal dit moeilijker gaan indien machines snel duurder worden ten gevolge van de hogere vraag naar machines (dit komt overeen met een lage aanbodelasticiteit van machines). Als gevolg daarvan verloopt de substitutie trager en zal dus de vraag naar arbeid minder elastisch zijn.

Bovenstaande regels werken zeer verhelderend ter verklaring van het gedrag van vakbonden. In figuur 2 zien we dat de vraag naar arbeid een negatieve functie is van het loon. Een vakbond die een hoger loon wenst te bekomen, zal liever een steile vraagfunctie (inelastische) dan een vlakke vraagfunctie (elastische) naar arbeid zien omdat bij een inelastische het makkelijker is een hoger loon te bekomen zonder dat de vraag naar arbeid sterk dient af te nemen. Een inelastische vraagcurve zorgt ervoor dat de tewerkstelling relatief stabiel blijft, terwijl men toch een hoger loon kan bekomen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat vakbonden vaak tegen het invoeren van nieuwe technologie zijn die de substitutie tussen arbeid en machines zou vergemakkelijken (zie Borjas, 2005, p 131). Een kleinere substitutiemogelijkheid zorgt voor een inelastische vraag naar arbeid (regel 1). Zo ook wensen vakbonden niet te veel concurrentie op de outputmarkt omdat dit de vraagelasticiteit van het eindproduct verkleint (regel 2). Vakbonden tonen zich daarom vaak sceptisch ten aanzien van handelsliberalisatie en meer algemeen ver doorgedreven globalisatie (zie ook Vandenbussche et al, 2001). Vakbonden trachten vaak ook de prijs van andere inputfactoren op te drijven omdat hierdoor de kost om van arbeid om te schakelen naar andere inputs groter wordt (regel 4).

De Marshall-regels kunnen ook nuttig zijn om de grote verschillen tussen het Waalse gewest en het Vlaamse gewest te verklaren. Het is algemeen geweten dat Vlaanderen in vergelijking met Wallonië de jongste decennia heel wat innovatie-inspanningen heeft opgebracht. Eén van de gevolgen

hervan is dat er meer arbeidsbesparend kan worden geproduceerd. Verder kenmerkt Wallonië zich meer door traditionele sectoren die vaak minder competitief zijn. Vlaanderen van haar kant is veeleer een competitieve, internationaal actieve KMO-regio. Dit wordt geconfirmeerd wanneer we de concentratiegraad, de Herfindahl-index, berekenen. Deze index wordt voor elke sector berekend als de som van de gekwadrateerde marktaandeelen van elk bedrijf:

$$H = \sum_i h_i^2$$

Waarbij h_i het marktaandeel van bedrijf i voorstelt. De Herfindahl-index is gelijk aan 1 als de markt een monopolie is, en ze is gelijk aan 0 in een markt waar een zeer groot aantal bedrijven hetzelfde marktaandeel hebben. De geobserveerde Herfindahl-index zal tussen deze twee extremen liggen. Als een sector een lage Herfindahl-index heeft, is dit een indicatie dat het om een competitieve sector gaat. Als een bedrijf in deze sector haar prijs verhoogt, zal ze meer marktaandeel verliezen dan in een minder competitieve sector. Haar prijselasticiteit is dus hoger in absolute waarde. Volgens de Marshall-regels verwachten we dus een negatief verband tussen de Herfindahl-index en de absolute waarde van de vraagelasticiteit van arbeid. We geven de gemiddelde

Herfindahl-index voor Vlaanderen en Wallonië, waarbij we de Herfindahl-index wegen met het tewerkstellingsaandeel in Vlaanderen en Wallonië in elke sector. Voor Vlaanderen is deze index gelijk aan 6%, terwijl voor Wallonië deze gelijk is aan 8%. Met andere woorden, gemiddeld genomen zijn de sectoren meer geconcentreerd in Wallonië dan in Vlaanderen, wat een duidelijke indicatie is dat er in Wallonië minder concurrentie bestaat dan in Vlaanderen. Uiteraard gaat het hier om een ruwe inschatting van de graad van concurrentie, maar ze is wel suggestief. Regulering van de afzetmarkten en toetredingsbelemmeringen kunnen hiervoor een verklaring zijn.

Ten slotte dient er te worden op gewezen dat het militante karakter van de vakbonden in het Waalse gewest een stuk groter is dan in Vlaanderen, wat tevens kan verklaren dat de vraagelasticiteit 'kunstmatig' lager wordt gehouden.

Om op een explicietere manier na te gaan welke verklaringskracht er van de Marshall-regels uitgaat, is het nuttig om tevens de verschillen tussen sectoren te onderzoeken. In volgende paragraaf zullen we de Marshall-regels testen door de verschillen in de vraagelasticiteit tussen de sectoren eerst cijfermatig te documenteren en vervolgens te analyseren (zoals in Lehmann en Konings, 2002).

4. Sectorale verschillen in vraagelasticiteit en Marshall's regels

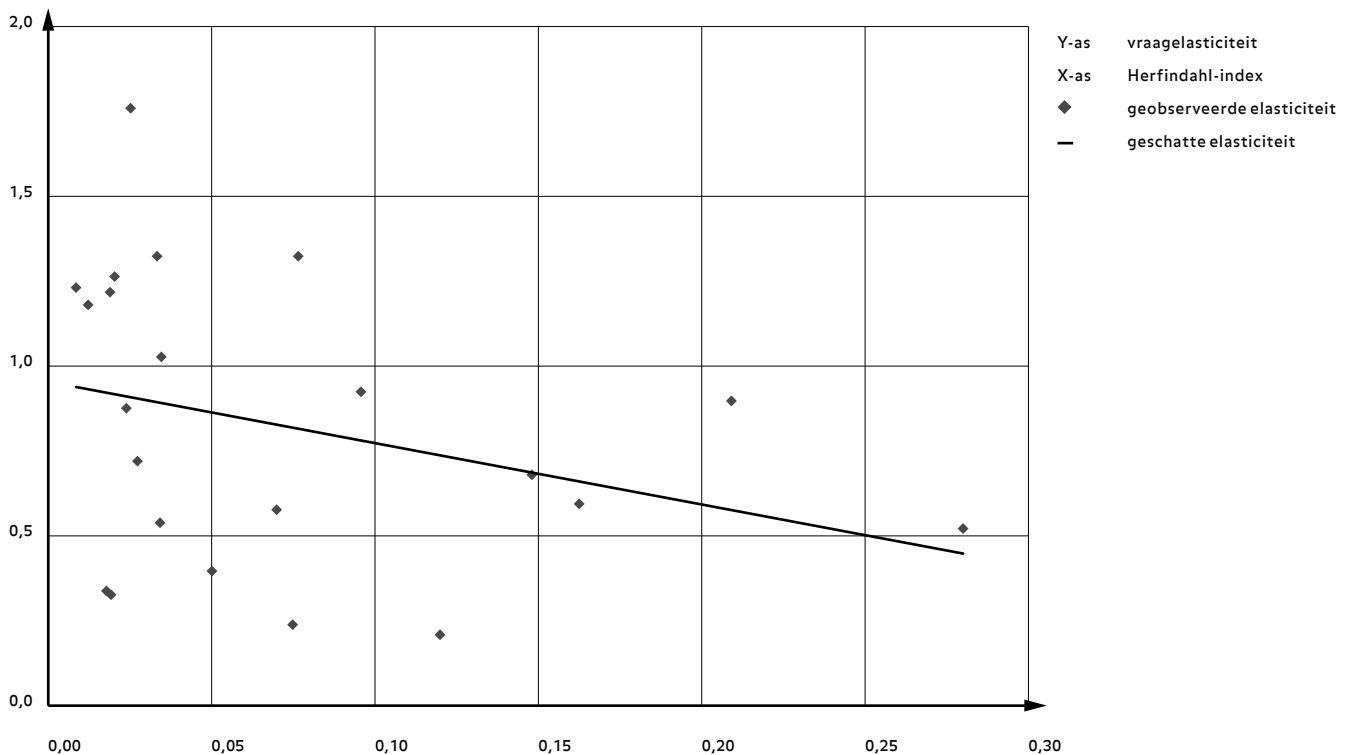
Het bovenstaande dynamische arbeidsvraagmodel werd gebruikt om de arbeidsvraag per sector, zijnde op het nace-2 digit-niveau) te schatten. Uit de resultaten in tabel 4 blijkt dat deze vraagelasticiteiten, zoals verwacht, sterk verschillen tussen sectoren. Opnieuw geven deze resultaten aan dat er tussen de onderscheiden sectoren een grote heterogeniteit bestaat en dat het daarom wellicht veel zinvoller is om inzake loonafspraken eerder op het sectorale niveau (of zelfs bedrijfsniveau) te werken.

Om de verschillen in deze elasticiteiten te verklaren, brengen we twee van de vier Marshall-regels in kaart. Ten eerste gaan we kijken naar het verband tussen sectorale arbeidsvraagelasticiteit et de mate van concurrentie in de sector. Dit laatste meten we, conform de hoger gegeven interpretatie, aan de hand van de Herfindahl-index van de desbetreffende sector. Als een sector een lage Herfindahl-index heeft, geeft dit aan dat het een om een competitieve sector gaat. Volgens de Marshall-regels verwachten we dan een negatief verband tussen de Herfindahl-index en de absolute waarde van de vraagelasticiteit van arbeid. In figuur 3 geven we, voor alle sectoren, de correlatie weer tussen de Herfindahl-index en de absolute waarde van de vraagelasticiteit. We merken een duidelijk negatief verband. De correlatiecoëfficiënt tussen de Herfindahl-index en de absolute waarde van de vraagelasticiteit bedraagt -0.31. Dit is een confirmatie van de tweede regel van Marshall, namelijk dat minder competitieve sectoren zich kenmerken door een lagere vraagelasticiteit naar arbeid. Onmiddellijk kan hieraan worden gekoppeld dat naarmate de globalisatie toeneemt, naarmate de verdere Europese integratie zich voltrekt en naarmate de productmarkten hoe langer hoe meer gedereguleerd raken, de competitiviteit van sectoren zal toenemen en we bijgevolg een gevoeliger hogere vraagelasticiteit naar arbeid zullen kunnen vaststellen. Met andere woorden, de effecten van loonkosten op de vraag naar arbeid zullen groter worden naarmate de globalisatie zich verder voltrekt.

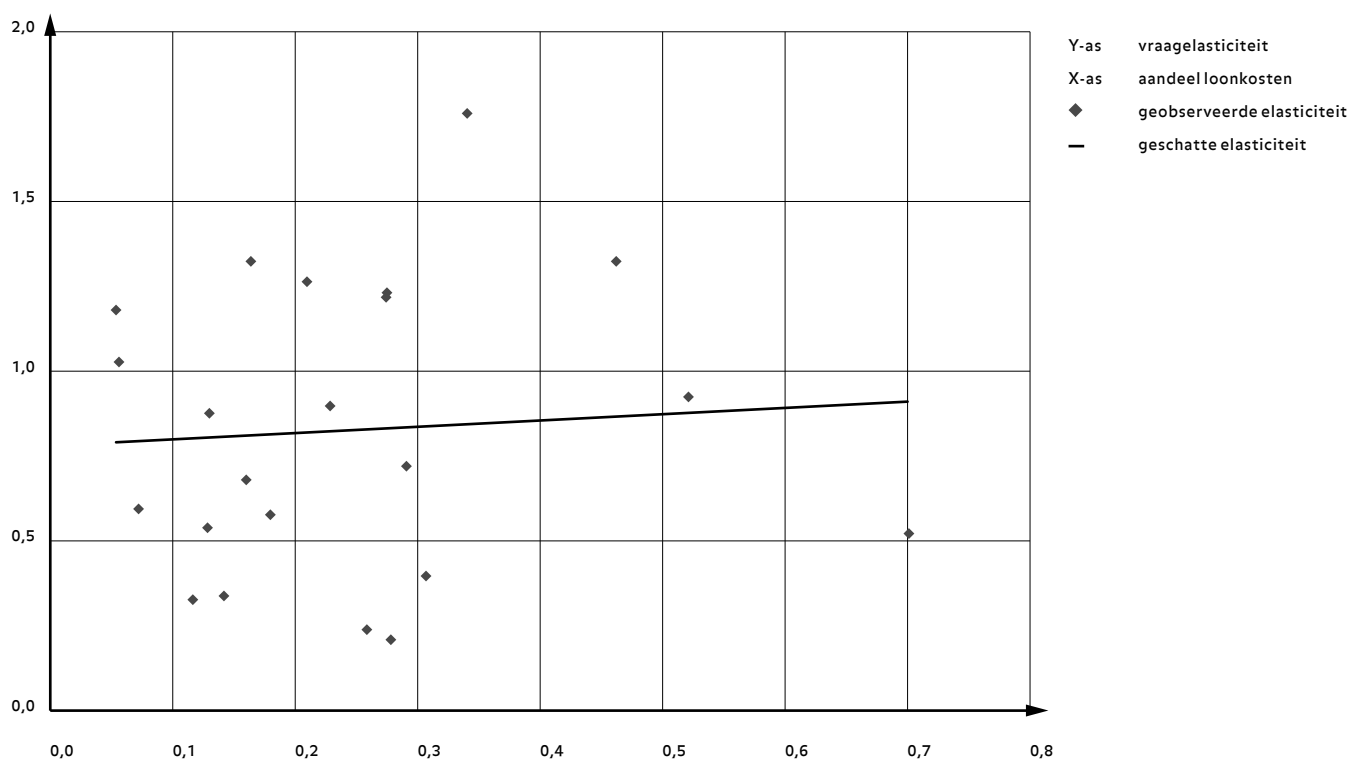
LT elasticiteit	NACE	beschrijving van de sector
		Industrie
-0.338	15	Vervaardiging van voedingsmiddelen en dranken
-1.264	17	Vervaardiging van textiel
-1.324	20	Houtindustrie en vervaardiging van artikelen van hout en kurk, exclusief meubelen; vervaardiging van riet en vlechtwerk
-2.623	21	Vervaardiging van pulp, papier en papierwaren
-1.760	22	Uitgeverijen, drukkerijen en reproductie van opgenomen media
-0.026	24	Vervaardiging van chemische producten
-0.577	25	Vervaardiging van producten van rubber en kunststof
-0.720	26	Vervaardiging van overige niet-metaalhoudende minerale producten
-0.898	27	Vervaardiging van metalen in primaire vorm
-1.218	28	Vervaardiging van producten van metaal
-0.238	29	Vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen
-0.396	31	Vervaardiging van elektrische machines en apparaten
-0.209	33	Vervaardiging van medische apparatuur en instrumenten, van precisie- en optische instrumenten en van uurwerken
-0.539	36	Vervaardiging van meubelen; overige industrie
		Diensten
-1.231	45	Bouwnijverheid
-1.027	50	Verkoop, onderhoud en reparatie van motorvoertuigen en motorrijwielen; detailhandel in motorbrandstoffen
-1.180	51	Groothandel en handelsbemiddeling, met uitzondering van de handel in motorvoertuigen en motorrijwielen
-0.876	52	Detailhandel met uitzondering van de detailhandel in motorvoertuigen en motorrijwielen; reparatie van consumentenartikelen
-0.924	55	Hotels en restaurants
-1.324	60	Vervoer te land; vervoer via pijpleidingen
-0.522	64	Post en telecommunicatie
-0.594	65	Financiële instellingen, exclusief het verzekeringswezen en pensioenfondsen
-0.327	70	Verhuur en handel in onroerende goederen
-0.080	71	Verhuur van machines en werktuigen zonder bedieningspersoneel en van overige roerende goederen
-0.164	72	Activiteiten in verband met computers
-0.680	74	Overige zakelijke dienstverlening
-2.289	90	Inzameling en verwerking van afvalwater en afval

tabel 4 Elasticiteit per sector

Ten tweede kijken we nu naar het verband tussen de arbeidsvraagelasticiteit en het aandeel van de loonkosten in de totale kosten. Volgens de Marshall-regels zou een hoger aandeel van de loonkosten in de totale kosten een meer elastische arbeidsvraag impliceren. Figuur 4 brengt bevestiging hiervan alhoewel het minder duidelijk uit de verf komt dan in figuur 3. We vinden een (zwakke) positieve correlatie van 0.06 tussen het aandeel van de loonkost in de totale kosten en de arbeidsvraagelasticiteit. Deze zwakkere correlatie wordt vooral gedreven door één 'outlier' en is sterker indien die niet in rekening wordt genomen.

figuur 3 Het verband tussen de vraagelasticiteit en de competitiviteit van sectoren

figuur 4 De relatie tussen het aandeel van de loonkosten in de totale kosten en de vraagelasticiteit

5. Conclusies

Deze studie bracht een analyse van de relatie tussen loonkosten en jobcreatie op regionaal en sectoraal niveau in België. De resultaten tonen aan dat de effecten van de loonkosten op het jobcreatie-proces sterk kunnen verschillen afhankelijk van regio en sector. De vraag naar arbeid in Vlaanderen reageert veel sterker op wijzigingen in de loonkosten dan in Wallonië. Een vermindering van 10% in de loonkosten, doet de vraag naar arbeid in Vlaanderen gemiddeld toenemen met 13%, in Wallonië met 6%. Een dergelijke verlaging van de loonkosten kan potentieel meer dan 190 000 jobs in Vlaanderen scheppen, 33 000 in Wallonië.

Echter, het aanbod van arbeid is vrij star, zowel in Vlaanderen als in Wallonië. Het aanbod van arbeid is in Vlaanderen, maar veel meer nog in Wallonië, weinig gevoelig voor loonsveranderingen. Dit impliceert dat de effecten op de tewerkstelling sterk gereduceerd worden en dat een vermindering van de loonkosten via bijvoorbeeld een lastenverlaging deels vertaald worden in een stijging van de brutolonen om extra arbeiders aan te trekken naar de nieuwe jobs.

Deze studie biedt verder ook een verklaring waarom er regionale, maar ook sectorale verschillen bestaan in de effecten van een loonkostenverlaging op het jobcreatieproces. Deze hebben te maken met de competitiviteit van sectoren en de technologische mogelijkheden om arbeid door machines te vervangen.

Een belangrijke boodschap die wordt meegegeven is dat de heterogeniteit die er bestaat tussen regio's, sectoren en bedrijven een algemeen arbeidsmarktbeleid in vraag stelt, zoals bijvoorbeeld het voorstellen van een algemene loonnorm. Wellicht is het efficiënter om onderhandelingen op sector- of zelfs bedrijfsniveau door te voeren, zodat er expliciet rekening kan worden gehouden met de specifieke economische kenmerken van de onderneming in kwestie.

Referenties

- Arellano, M. en Bond, S. (1991).** Some Tests of Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and Application to Employment Equation. *Review of Economic Studies* 58 (2): 277-97.
- Borjas, G. (2005).** Labor Economics, 3d edition. Maidenhead: McGraw-Hill.
- De Vos, M.; Janssen, G. en Van Overtveldt, J. (2004).** De concurrentiepositie van België anno 2004: het falen van de loonnorm. *Beleidsnota*, nr. 1. Antwerpen: VKW Denktank.
- Heckman, J. (1979).** Sample Selection Bias and Specification Error. *Econometrica*, Vol 47 (1): 153-61.
- Konings, J. en Roodhooft, F. (1997).** How Elastic is the Demand for Labor in Belgian Enterprises? Evidence from Firm Level Data 1987-94. *De Economist*, 145 (2): 229-41, July.
- Konings, J. (2004).** De Relatie tussen Loonlastenverlaging en Jobs. *Beleidsnota*, nr. 2. Antwerpen: VKW Denktank.
- Lehmann, H. en Konings, J. (2002).** Marshall and Labour Demand in Russia: Going Back to Basics. *Journal of Comparative Economics*, Vol.30 (April): 134-59.
- OESO (2003).** Employment Outlook. Paris: OESO.
- OESO (2004).** Employment Outlook. Paris: OESO.
- Stigler, G. (1966).** The Theory of Price, 3d edition, New York: Macmillan.
- Vandenbussche, H.; Veugelers R. en Konings, J. (2001).** Union Wage Bargaining and European Antidumping Policy. *Oxford Economic Papers*, Vol. 53 (April): 297-317.
- Vermeulen, F. (2004).** And the Winner is...An Empirical Evaluation of Unitary and Collective Labor Supply Models. *Empirical Economics*, forthcoming.

voorheen reeds verschenen in de reeks beleidsnota:

1. De concurrentiepositie van België anno 2004: het falen van de loonnorm

door Marc De Vos, Geert Janssens, Johan Van Overtveldt

2. De relatie tussen loonlastenverlaging en jobs

door Jozef Konings

3. 'Duovaardigheid' bevorderen: op weg naar een organisatie die resultaatgerichtheid en aanpassingsvermogen met elkaar verzoent

door Julian Birkinshaw, Cristina Gibson, met Aimé Heene

4. Rusland na het communisme: een normaal land

door Andrei Shleifer en Daniel Treisman

**Loonkosten en jobcreatie:
regionale en sectorale verschillen**

Jozef Konings, hoogleraar economie aan de KU Leuven, onderzoekt in deze beleidsnota van vkw Metena of de vraag naar en het aanbod van arbeid verschillend reageren op veranderingen in loonkosten naargelang regio of sector. Op basis van de individuele gegevens van meer dan 5000 ondernemingen voor de periode 1993-2002 komt Jozef Konings tot de vaststelling dat België inderdaad een land is met twee snelheden. Zowel de regionale als de sectorale analyse geven aan dat een eenvoudige aanpak van de loonproblematiek in België eigenlijk onzinnig is geworden. De auteur pleit bijgevolg voor het verplaatsen van de loononderhandelingen naar het sectorale niveau of zelfs naar het bedrijfsniveau.

vkw Metena

Vertrekkend vanuit een economische oriëntatie doet **vkw Metena** aan onderzoekswerk dat betrekking heeft op brede maatschappelijke problemen en discussies.

verantwoordelijke uitgever

vkw Metena
Sneeuwbeslaan 20
2610 Wilrijk

www.vkwmetena.be
info@vkwmetena.be